

16.3.2001

1070/4/98 ja 1268/4/98

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jaakko Jonkka

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Juha Haapamäki

AVUSTAJAN EPÄÄMINEN ESITUTKINNASSA JA RIKOSASIAN KOMMENTOINTI JULKISUUDESSA

1

KANTELUT

A ja B sekä X Oy ovat eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kantelukirjoituksessa arvostelleet keskusrikospoliisin ja Turun kihlakunnansyyttäjän menettelyä. Keskusrikospoliisin menettelyä arvostellaan erityisesti seuraavissa kohdin:

1. Kantelun mukaan esitutkintaan ryhdyttiin selvittämättä liikevaihtoverolain vakiintunutta käytäntöä. Mikäli näin olisi tehty, esitutkintaan ei kantelijoiden käsityksen mukaan olisi tullut lainkaan ryhtyä.
2. Poliisin toimittamia takavarikkoja ja kotietsintöjä pidetään liian massiivisina ja ainakin osaksi perusteettomina. Poliisi ei myöskään palauttanut takavarikoitua aineistoa viipymättä. Poliisin katsotaan tiedottaneen mm. kotietsinnöistä siten, että siitä oli aiheutunut tuntuva vahinko ja haittaa.
3. Kantelun mukaan asiassa toimitettiin aiheettomia noutoja ja pidätyksiä.
4. Kantelijoiden käsityksen mukaan asianosaisilta salattiin esitutkinnan yhteydessä saatuja olennaisia tietoja.
5. Kantelun mukaan asiantuntijoita johdettiin kuulusteluissa harhaan.
6. Asianosaisia leimattiin kantelun mukaan rikollisiksi vielä syyttämättä jättämispäätöksen jälkeenkin.
7. Kaikille syylliseksi epäiltyinä kuulustelluille ei ole ilmoitettu esitutkinnan lopputuloksesta.

2

SELVITYS

3

RATKAISU

3.1

Tutkinnan kohde

Oikeusasiamies Lehtimaja tutki erikseen nyt kysymyksessä olevassa kantelussa kihlakunnansyyttäjän menettelyyn kohdistetun arvostelun siltä osin kuin se liittyi asian syyteharkintaan ja hänen tekemäänsä syyttämättäjättämispäätökseen. Lisäksi tuossa asiassa oli mm. kysymys Helsingin kihlakunnansyyttäjän asiassa tekemästä uudesta syyteharkinnasta. Oikeusasiamies antoi päätöksensä asiassa 12.4.1999.

Nyt on kysymys enää vain keskusrikospoliisin menettelystä. Ainoastaan kohdissa 3.5 ja 3.7.4 käsitellään myös syyttäjän menettelyä, koska näiltä osin asia ei ole ollut oikeusasiamiehen harkittavana. Syyteharkintaratkaisuja ei siis enää tässä vaiheessa ole tutkittu.

3.2

Tapahtumatietoja

Helsingin Sanomat julkaisi 2.10.1996 artikkelin, jonka mukaan X Oy:tä epäillään nosturikauppoihin liittyvästä "miljoonien liikevaihtoveropetoksesta." Saadun selvityksen mukaan keskusrikospoliisin päällikkö määräsi tämän artikkelin johdosta rikostarkastaja K:n selvittämään asiaa. Aluksi tutkittiin, oliko asiassa syytä epäillä rikosta.

Kun K katsoi, että asiassa oli syytä epäillä rikosta, päätettiin aloittaa esitutkinta (7001/R/743/96). Tutkinnanjohtajana toimi K. Varsinaiset esitutkintatoimet aloitettiin useilla samanaikaisilla kotietsinnöillä 7.11.1996 eri puolilla maata. Kotietsintöjen yhteydessä toimitettiin laajoja takavarikkoja.

Esitutkinnassa kuultiin 10 henkilöä syylliseksi epäiltynä ja lähes 50 todistajaa. Toukokuussa 1997 seitsemän epäiltyä oli vapautensa menettäneenä. Esitutkintapöytäkirja on päivätty valmistuneeksi 13.11.1997. Tämän jälkeen toimitettiin vielä syyttäjän pyynnöstä lisätutkintaa.

Turun kihlakunnansyyttäjä T teki 29.4.1998 päätökset kantelijoiden ja erään kolmannen henkilön syyttämättä jättämisestä epäilyistä törkeästä veropetoksesta. Samana päivänä valtakunnansyyttäjä teki päätöksen verohallituksen pääjohtajan jättämisestä syyttämättä samaan asiakokonaisuuteen liittyneessä asiassa.

T:n päättämässä asiassa toimitettiin oikeusasiamies Lehtimajan em. päätöksestä ilmenevällä tavalla uusi syyteharkinta. Helsingin kihlakunnansyyttäjä teki 6.11.1998 asiassa syyttämättäjättämispäätökset kantelijoiden ja em. kolmannen henkilön osalta.

3.3

Esitutkinnan aloittaminen ja lähtökohdat

Esitutkintalain (ETL) 2 §:n mukaan poliisin on toimitettava esitutkinta, jos sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty.

Poliisilla on siten velvollisuus myös oma-aloitteisesti käynnistää esitutkinta riippumatta siitä, miten tieto epäilystä rikoksesta on tullut, kunhan vain "syytä epäillä" -kynnys on ylittynyt. Asiassa voidaan suorittaa puhutteluja ja muuta alustavaa tutkintaa, jotta saadaan tarpeeksi tietoa esitutkintakynnyksen ylittymistä koskevan harkinnan pohjaksi. Näin on tehty tässäkin tapauksessa K:n selvittämällä tavalla. K ilmoittaa myös selvittäneensä asian vero-oikeudellisia lähtökohtia ennen esitutkinnan käynnistämistä keskustelemalla useiden verohallinnon virkamiesten kanssa.

Esitutkinnan aloittamiskynnystä ei voida ETL:n esitöiden mukaan asettaa kovin korkealle harkittaessa, onko esitutkintaan ryhdyttävä. Varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksen tekemisestä ei vaadita. Aika, joka kuluisi odoteltaessa epäilyksien vahvistumista, voisi helposti vaarantaa rikoksen selvittämisen. Rikosta on syytä epäillä, kun asioita huolellisesti harkitseva ihminen havaintojensa perusteella päätyy tällaiseen tulokseen (hallituksen esitys 14/1985 s. 16).

Kun otetaan huomioon K:n selvityksessään esiintuomat seikat, katson, ettei hän ole ylittänyt harkintavaltaansa tai käyttänyt sitä väärin, kun hän aloitti esitutkinnan.

Viitataan myös siihen, että Turun kärjäoikeus katsoi 22.11.1996 (eli muutama viikko esitutkinnan aloittamisen jälkeen) takavarikkoasiassa julistamassaan päätöksessä poliisilla olevan syytä epäillä törkeän veropetoksen tapahtumista. Turun hovioikeus ei 19.2.1997 antamassaan päätöksessä tältä osin muuttanut kärjäoikeuden päätöstä. Asian jälkikäteisarvioinnissa voidaan myös mainita, että Turun lääninverovirasto on esitutkinnassa esittänyt asiassa rangaistusvaatimuksen törkeän veropetoksen johdosta viitaten Oy Y:n ulkomaanmyynneistä laadittuun verotarkastuskertomukseen ja keskusrikospoliisin suorittamiin tutkimuksiin.

Esitutkinnan käynnistämisestä erillinen asia on esitutkinnan laajuus ja erityisesti siinä käytettyjen pakkokeinojen perusteltavuus. Näitä kysymyksiä käsitellään jäljempänä.

Totean kuitenkin jo tässä vaiheessa, että esitutkintaviranomainen, lähinnä tutkinnanjohtaja, harkitsee esitutkinnan laajuuden kussakin yksittäistapauksessa. Esimerkiksi se, että kotietsintöjä suoritetaan monissa paikoissa, ei sellaisenaan ole peruste epäillä toimenpiteitä lainvastaisiksi. Laillisuusvalvojan tehtävänä on tutkia, onko toimenpiteille laillisia perusteita. Sen sijaan esimerkiksi kunkin asian selvittämiseksi tarpeellisten toimenpiteiden (mukaan lukien pakkokeinot) määrän arviointi - laillisten edellytysten täytyessä - kuuluu poliisitaktiikan eikä laillisuusvalvonnan alaan. Lisäksi voidaan panna merkille, että esimerkiksi kotietsintöjen yhteydessä toimitettuihin, kiistatta laajoihin takavarikkoihin ovat kohdassa 3.3.2 kerrotulla tavalla ottaneet kantaa myös tuomioistuimet. Käsitykseni mukaan juuri takavarikot olivat asiallisesti "massiivisin" ja yhtiön käytännön toimintaan eniten vaikuttanut pakkotoimi.

Yleensäkin on niin, että esitutkinnan alkuvaiheessa ei aina välttämättä voi tarkkaan olla tiedossa, mitä kaikkia seikkoja on syytä selvittää. Varsinkin mutkikkaissa talousrikosasioissa voi käydä, että rikosepäily täsmentyy ja saattaa muuttuakin tutkinnan edetessä. Se, että jälkikäteen tarkasteltaessa voidaan joskus todeta, että poliisi on selvittänyt sellaisiakin seikkoja, jotka lopulta eivät ole olleet tarpeen rikoksen selvittämiseksi, ei vielä sinänsä anna aiheutta epäillä poliisin menetelleen lainvastaisesti. Esimerkiksi em. hallituksen esityksessä todetaan, että konkurssirikoksen olemassaolo

varmistuu usein lopullisesti vasta pitkien tutkimusten jälkeen. Aluksi on vain tieto rikokseen viittavista epänormaaleista piirteistä yrityksen toiminnassa (HE 14/1985 s.16).

Myöskään se, että syyttäjä pyytää asiassa lisätutkintaa, ei sellaisenaan ole peruste epäillä, että poliisi olisi toimittanut esitutkinnan moitittavasti. Tässä tapauksessa voidaan sinänsä esittää perusteluja - kuten kantelijat ovat tehneetkin - sen näkemyksen puolesta, että poliisilla olisi ollut aihetta jo ennen syyttäjän lisätutkintapyyntöä vielä tapahtunutta enemmän selvittää kysymyksessä olevan kaltaisiin ulkomaille myynteihin liittyvää oikeus- ja verotuskäytäntöä. En katso kuitenkaan tulleen ilmi, että esitutkinnassa olisi tältä osin menetely moitittavasti. Erityisesti totean vielä esitutkinnan lähtökohdista, että mm. X Oy:n ja Oy Y:n välisen suhteen ja niiden välisten liiketoimien luonteen (esim. sen, "johdettiin Y:n kauppooja X:stä") selvittämistä ei käsitykseni mukaan voida missään tapauksessa pitää merkityksettömänä tapahtumia rikosoikeudellisesti arvioitaessa.

3.4

Esitutkinnassa käytetyistä pakkokeinoista

3.4.1

Yleistä

Pakkokeinolaissa (PKL) on eri pakkotoimille säädetty eri tavoin määritellyjä näyttökynnyksiä ("syytä epäillä", "todennäköisin syin epäilty", "erittäin pätevin perustein voidaan olettaa"). Näitä kynnyksiä on mahdollista ainakin suuntaa antavasti suhteuttaa toisiinsa. Toisaalta esimerkiksi ilmauksella "todennäköiset syyt" voidaan kuvata näyttökynnystä mm. kotietsinnässä, pidättämisessä, vakuustakavarikossa ja syytteen nostamisessa. Näitä näyttökynnyksiä ei kuitenkaan voida täysin rinnastaa keskenään.

Ensinnäkin on otettava huomioon toimenpiteiden erilainen merkitys niiden kohteeksi joutuneiden kannalta. Toiseksi "todennäköisten syiden" sisältö on suhteutettava rikosjutun tutkinnan vaiheeseen ja näyttötilanteeseen sekä aiotun toimenpiteen tarkoitukseen ja merkitykseen tutkinnan kannalta. Esimerkiksi kotietsintään ryhdytään yleensä lisäselvityksen hankkimiseksi tutkinnan alkuvaiheessa, jolloin todistusaineistoa ei vielä voi olla samassa määrin kuin esimerkiksi syytteen nostamisesta päätettäessä, jolloin esitutkinta on valmis.

Harkittaessa rajatapauksessa pakkotoimeen ryhtymistä joudutaan aina arvioimaan yhtäältä rikostutkinnan tehokkuusvaatimusten ja toisaalta yksilön oikeusturvan painoarvoa ratkaistavana olevassa konkreettisessa tilanteessa. Mitä painavampia ja konkreettisempia syitä voidaan rikoksen selvittämisen ja/tai torjumisen näkökulmasta esittää, sitä perustellumpana pakkotoimea voidaan rajatapauksessa pitää. Toisaalta on otettava huomioon, että pakkokeinoilla puututaan perustuslainsa ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa turvattuihin perus- ja ihmisoikeuksiin, minkä vuoksi niiden edellytyksiä on tulkittava ahtaasti. Näiden oikeuksien suoja vesittyä, jos niiden rajoitusta tarkoittavien pakkokeinojen aineellisten edellytysten lisäksi myös niitä koskevia näyttökynnyksiä ei tulkittaisi perusoikeusmyönteisesti. Merkitystä on myös sillä, kuinka syvästi pakkotoimella puututaan perusoikeuksiin.

Joka tapauksessa lainkäyttäjälle jää rajatapauksissa pakostakin jonkin verran harkinnanvaraa arvioitaessa, onko toimenpiteelle laissa asetettu näyttökynnys ylittynyt. Tämä merkitsee mm. sitä, että samassakin asiassa voidaan päätyä erilaiseen lopputulokseen. Näin ollen se, että esimerkiksi tuomioistuin päättää kumota poliisin määräämän takavarikon, ei vielä sinänsä anna aiheutta epäillä jommankumman menetelleen lainvastaisesti. Vielä vähemmän perusteltua on vertailla syyttäjän valmiin esitutkinnan pohjalta tekemää ratkaisua esitutkinnan alkuvaiheessa toimitetun kotietsinnän edellytyksiin, vaikka viimeksikin mainitussa tapauksessa näyttökynnyksenä on voinut olla "todennäköiset syyt".

3.4.2

Kotietsinnät

PKL 5 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, jos on syytä epäillä, että on tehty rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi kuukautta vankeutta, saadaan toimittaa kotietsintä takavarikoitavan esineen löytämiseksi tai muutoin sellaisen seikan tutkimiseksi, jolla voi olla merkitystä rikoksen selvittämisessä. Tämän lainkohdan soveltaminen edellyttää, että henkilöä, jonka luona kotietsintä toimitetaan, epäillään rikoksesta todennäköisin syin. Tämä käy ilmi mm. lainkohdan 2 momentista, jonka mukaan muun kuin rikoksesta todennäköisin syin epäillyn luona saadaan kotietsintä toimittaa ainoastaan silloin, kun rikos on tehty hänen luonaan tai epäilty on siellä otettu kiinni taikka muuten erittäin pätevin perustein voidaan olettaa, että etsinnässä saatetaan löytää takavarikoitava esine tai muutoin saada selvitystä rikokseen (ks. myös esim. Helminen ym.: Uusi esitutkintalainsäädäntö, 1990, s. 469)

Kantelussa on ensinnäkin kyseenalaistettu kotietsintöjen kohdistuminen yhtiöihin, joilla ei ole kantelijoiden mukaan ollut tekemistä tutkittavana olleen rikosepäilyn kanssa.

K on selvityksessään vedonnut siihen, että kaikissa tapauksissa oli kysymys A:n hallinnoimista yhtiöistä tai yhtiöistä, joissa hän käytti tosiasiallista määräysvaltaa. Tämä oli selvitetty verottajalta ja kaupparekisteristä saaduilla tiedoilla. Myös Turun hovioikeus on poliisin toimittamia takavarikkoja koskevassa päätöksessään (19.2.1997) todennut mm., että "tapahtumien selvittämiseksi on tarpeellista suorittaa tutkimus kaikkiin epäilyn kohteena oleviin yhtiöihin samanaikaisesti ... asiassa esitetty huomioon ottaen X Oy:tä ja muita takavarikkopöytäkirjoissa mainittuja yhtiöitä ei ole pidettävä muodollisesta erillisyydestään huolimatta täysin riippumattomina yhtiöinä" ja määrännyt toimitetut takavarikot pidettäväksi kokonaan voimassa.

Toiseksi kantelussa arvostellaan A:n vaimon asunnossa toimitettua kotietsintää, koska toimenpiteelle ei olisi ollut PKL 5 luvun 1 §:n 2 momentissa säädettyjä perusteita. Kantelussa viitataan siihen, ettei A ollut kirjoilla vaimonsa asunnossa.

K:n selvityksen mukaan normaalirutiinien mukaisesti tarkastettiin epäiltyjen asuminen, kirjoilla olo, tosiasiallinen liikkuminen ja oleskelu. Tätä kautta K:lle tuli tieto, että A asuu vaimonsa asunnossa. Toisaalta K toteaa, ettei A ollut halukas ilmoittamaan itselleen muuta osoitetta kuin X Oy:n tilat Urusvuoressa. A oli ilmoittanut K:lle, että hänellä oli tavaroita vaimonsa asunnolla.

Edellä käsitellyissä tapauksissa ei käytettävissäni oleva selvitys huomioon ottaen ole osoitettavissa, että K olisi menetellyt kantelussa väitetyllä tavalla lainvastaisesti päättäessään kotietsinnöistä.

Sen sijaan Z Oy:n johtajan asunnolla toimitetun kotietsinnän osalta menettely on ongelmallisempi. K on katsonut, että Z Oy:n johtajaa on voitu todennäköisin syin epäillä avunannosta törkeään veropetokseen. K:n mukaan oli todennäköisiä syitä epäillä, että kaikkien A:n alaisten yritysten (ns. "satelliittiyhtiöt" kuten Z Oy) johto olisi jollakin tapaa tietoinen siitä, miten nosturikaupat oli tehty, kun Oy Y:n omistamia nostureita havaittiin olevan näiden muiden yhtiöiden käytössä.

PKL 5 luvun 1 §:n näyttökynnykset (joko K:n vetoama "todennäköisin syin epäilty" tai 2 momentin "erittäin pätevät perusteet olettaa") merkitsevät korkeampaa todennäköisyyden astetta kuin esitutkinnan aloittamiskynnys. Pelkästään esitutkintakynnyksen ylittyminen tietyn vakavuusasteen rikoksessa (ankarin rangaistus enemmän kuin kuusi kuukautta vankeutta) ei siis riitä perusteeksi kotietsinnälle. Tässä tapauksessa pidän kyseenalaisena, voidaanko K:n selvityksessään esittämiä perusteita pitää sen laatusina, että kotietsinnän näyttökynnys olisi ylittynyt. Katsonkin, että tässä tapauksessa päätös toimittaa kotietsintä on arvostelulle altis.

Kotietsinnän toimittamista koskevat säännökset jättävät toimittajalleen jonkin verran harkinnanvaraa. Katson, että K:n ei edellä lausutusta huolimatta voida katsoa menetelleen lainvastaisesti, vaikkakin käytettävissäni olevan selvityksen valossa toisensuuntainen lopputulos kotietsinnän edellytysten arvioinnissa olisi tässä tilanteessa ollut perustellumpi.

Kotietsintöjen toimittamistavan osalta ei ole käytettävissäni oleva selvitys huomioon ottaen tullut esiin sellaista, joka antaisi minulle aiheita toimenpiteisiin.

3.4.3

Takavarikot

PKL 4 luvun 1 §:n mukaan esine voidaan takavarikoida, jos on syytä olettaa, että se voi olla todisteena rikosasiassa tai on rikoksella jolta kulta viety taikka että tuomioistuinjulistaa sen menetyksi. PKL 4 luvun 11 §:n mukaan takavarikko on kumottava niin pian kuin se ei ole enää tarpeen.

K selvittää, että takavarikoitua omaisuutta palautettiin välittömästi sen jälkeen, kun sitä ei enää tarvittu. Asiakirjoja myös kopioitiin yhtiöiden käyttöön. Hän viittaa lisäksi takavarikoidun aineiston laajuuteen ja tuomioistuinten ratkaisuihin asiassa.

Takavarikkoja on siis käsitelty myös tuomioistuimissa. Turun käräjäoikeus pysytti 22.11.1996 julistamassaan päätöksessä takavarikot voimassa siltä osin kuin ne liittyvät X Oy:n ja Oy Y:n välisiin kauppoihin. Muilta osin takavarikot määrättiin kumottavaksi. Turun hovioikeus muutti K:n vaatimuksesta käräjäoikeuden päätöstä ja määräsi toimitetut takavarikot pidettäväksi kokonaisuudessaan voimassa. Hovioikeus katsoi 19.2.1997 antamassaan päätöksessä takavarikot puolustettaviksi huomioon ottaen tutkittavana olevan rikoksen laatu, sen selvittämisen tärkeys ja pakkokeinon käytöstä aiheutuvat oikeuksien loukkaukset ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Turun käräjäoikeus pidensi 12.3.1997 syytteen nostamisen määräaikaan 31.7.1997 saakka ja määräsi takavarikot edelleen pidettäväksi kokonaisuudessaan voimassa. X Oy myötäpuolinen oli tuolloin vaatinut takavarikkojen kumoamista. Turun hovioikeus katsoi viimeksi mainitusta päätöksestä tehdyn valituksen 19.6.1997 ratkaistessaan, ettei syytteen nostamista koskeva määräajan pidentämiselle 7.7.1997 jälkeen ollut esitetty hyväksyttäviä perusteita ja määräsi takavarikot kumottaviksi 8.7.1997 lukien ja ennen tuota päivääkin, mikäli ne eivät enää olleet tarpeen.

Totean myös, että selvityksestä käy ilmi, että takavarikoitua aineistoa on palautettu jo marraskuussa 1996 (näin esim. X Oy:n asiamies Turun käräjäoikeudessa 22.11.1996). Kantelussakaan ei ymmärtääkseni väitetä, että aineistoa olisi jätetty palauttamatta hovioikeuden 19.6.1997 antaman päätöksen vastaisesti.

Katson - tuomioistuinten ratkaisutkin huomioon ottaen - että poliisin ei ole osoitettu menetelleen lainvastaisesti takavarikkojen osalta.

3.4.4

Pidätykset

K:n selvityksestä käy ilmi, että kantelussa mainitut noudot olivat itse asiassa pidätettäväksi määrättyjen henkilöiden kiinniottoja. PKL 1 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan poliisimies saa ottaa kiinni rikoksesta epäillyn, joka on määrätty pidätettäväksi.

Pidättämisen edellytyksistä säädetään PKL 1 luvun 3 §:ssä. Rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää, jos rikoksesta on säädetty lievempi rangaistus kuin kaksi vuotta vankeutta, mutta siitä säädetty ankaran rangaistus on vähintään vuosi vankeutta ja epäillyn olojen tai muiden seikkojen perusteella on todennäköistä, että hän

- a) lähtee pakoon tai muuten karttaa esitutkintaa, oikeudenkäyntiä tai rangaistuksen täytäntöönpanoa;
- b) vaikeuttaa asian selvittämistä hävittämällä, turmelemalla, muuttamalla tai kätkemällä todistusaineistoa tai vaikuttamalla todistajaan, asianomistajaan, asiantuntijaan tai rikoskumppaniinsa; taikka
- c) jatkaa rikollista toimintaa.

Lainkohdan 2 momentin mukaan kun jotakuta on syytä epäillä rikoksesta, hänet saadaan pidättää, vaikka epäilyyn ei olisi todennäköisiä syitä, jos pidättämiseen muutoin on edellä mainitut edellytykset ja epäillyn säilöön ottaminen on odotettavissa olevan lisäselvityksen vuoksi erittäin tärkeää.

Kantelijat ovat kyseenalaistaneet sen, että heidän pidättämisilleen olisi perusteita ja he ovat erityisesti tuoneet esiin kolmen nimeltä mainitun X Oy:n palveluksessa olleen henkilön pidättämiset.

K:n selvittämällä tavalla rikosepäily on hänen mielestään saanut lisätukea takavarikoidusta aineistosta. K on viitannut em. pidätettyjen aseisiin tutkinnan kohteissa olleissa yhtiöissä ja todennut, että heidän on täytynyt olla tietoisia tutkinnan kohteena olleista järjestelyistä. Asian sotkemisvaaran vuoksi epäiltyjä tuli K:n käsityksen mukaan pitää erillään kuulustelujen ajan.

Käytettävissäni oleva selvitys huomioon ottaen katson, että K ei ole kantelussa väitetyin tavoin ylittänyt harkintavaltaansa tai käyttänyt sitä väärin kantelussa arvosteltujen pidättämisten osalta.

Pidättämisten osalta ei muutoinkaan ole tullut esiin lainvastaista menettelyä.

3.4.5

Matkustuskiellot

Käytettävissäni oleva selvitys huomioon ottaen katson, ettei rikoskomisario C ole ylittänyt harkintavaltaansa tai käyttänyt sitä väärin, kun hän päätti kantelussa mainituista matkustuskielloista.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 20 §:n mukaan esitutkintapöytäkirjaan on merkittävä syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä tarvittavat tiedot esitutkinnassa käytetyistä pakkokeinoista. Matkustuskieltoa koskevia merkintöjä ei esitutkintapöytäkirjassa ole ollut. Keskusrikospoliisin päällikkö on katsonut, että tässä tapauksessa olisi selvyuden vuoksi ollut aihetta tehdä pöytäkirjaan merkintä kumotusta matkustuskiellosta ja saattanut tämän käsityksensä K:n tietoon. Voin yhtyä tähän näkemykseen. Asia ei anna minulle aihetta tältä osin toimenpiteisiin.

3.4.6

Vakuustakavarikkohakemus

Vakuustakavarikkoa koskevassa asiassa hakijalla ei ole velvollisuutta esittää tuomioistuimelle kaikkea esitutkinta-aineistoa kuten ei muissakaan pakkokeinoasioissa. Toisaalta esitutkinta-aineistoa ei ole lupa esittää tarkoitushakuisesti valikoiden siten, että tuomioistuimelle muodostuu väärä kuva esitutkinnassa esiin tulleesta, kun se esimerkiksi harkitsee, onko rikosepäilyn tueksi todennäköisiä syitä. Tämä objektiivisuusvaatimus on lakiin kirjattu mm. ETL 7 §:ssä, jonka mukaan esitutkinnassa on otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan puhuvat seikat. Tätä velvollisuutta korostaa se, että epäillyn on vaikeaa ja usein jopa mahdotonta pakkokeinoasiaa käsiteltäessä kyseenalaistaa se, onko hakemuksen perusteeksi esitetty aineisto valittu objektiivisesti esitutkinnassa esiin tulleesta.

Nähdäkseni on esitettävissä perusteita senkin näkemyksen puolesta, että kantelussa mainittu IKH-nimiseltä saksalaiselta yhtiöltä saatu selvitys olisi ollut aiheellista jättää tuomioistuimelle tätä pakkokeinoasiaa käsiteltäessä. Tuolla selvityksellä ei kuitenkaan mielestäni ole sellaista merkitystä vakuustakavarikkoa koskevassa asiassa, että K:n voitaisiin katsoa menetelleen kantelussa väitetyllä tavalla lainvastaisesti esittäessään vakuustakavarikkohakemuksen ilman tuota selvitystä.

Mitä sitten tulee haetun vakuustakavarikon määrään, totean, että selvityksen mukaan se on ollut asianomistajan tekemien korvausvaatimusten yhteissumma. Tältä osin ei ole havaittavissa moitittavaa menettelyä.

3.5

Väitetty asiantuntijoiden harhaanjohtaminen

Asiantuntijoille kuulusteluissa tehdyt kysymykset ja heidän antamansa vastaukset on kirjattu pöytäkirjaan. Ne ovat siten avoimesti lukijan arvioitavissa. Asiantuntijoiden vastauksia on luonnollisesti arvioitava muun esitutkinta-aineiston valossa.

Jälkikäteen voidaan toki esittää perusteluja sellaisen käsityksen tueksi, että asiantuntijoita olisi voitu kuulla tapahtunutta laajemmin ja että heille olisi voitu myös esittää ns. IKH-aineisto. En kuitenkaan katso tulleen ilmi sellaista, joka oikeuttaisi päättelemään esitutkintaviranomaisten pyrkineen johtamaan asiantuntijoita harhaan kantelussa väitetyllä tavalla.

3.6

Väitetty tietojen salaaminen asianosaisilta

Asianosaisella on ETL 11 §:n mukaan oikeus saada tietoonsa, mitä esitutkinnassa on käynyt ilmi, niin pian kuin siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiseksi.

ETL 40 §:n mukaan esitutkinnan päätyttyä on siitä kertyneestä aineistosta laadittava pöytäkirja (esitutkintapöytäkirja), jos se on asian jatkokäsittelyä varten tarpeellista. Siihen on otettava kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, mikäli niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jota ei ole otettu pöytäkirjaan, on tehtävä merkintä pöytäkirjaan.

Kantelussa arvostellaan poliisin menettelyä siltä osin kuin oli kysymys verottajan hankkimista saksalaisen yhtiön (IKH) asiakirjoista, jotka koskivat tutkinnan kohteena olevia nosturikauppoja. K kertoo, että kyseinen aineisto päätettiin hankkia verottajan reittejä pitkin, koska poliisin virka-apupyynnönä asia olisi kestänyt kauemmin. Tämä on nähdäkseni tulkittava siten, että aineiston hankkiminen oli katsottu aiheelliseksi myös esitutkintaa varten.

K toteaa pitäneensä luonnollisena, että verottaja liittää aineiston verotarkastuskertomukseensa eikä niitä ollut aihetta liittää esitutkintapöytäkirjaan. Lisäksi oli sovittu, että verottaja toimittaa aineistonsa suoraan syyttäjälle. T:n mukaan verotarkastuskertomukset toimitettiin suoraan hänelle, koska asian ratkaisulla oli tuossa vaiheessa (vuodenvaihteessa 1997/98) jo kiire. Verotarkastuskertomukset, joissa T:n muistaman mukaan oli käsitelty myös ns. IKH-aineisto, otettiin huomioon syyteharkinnassa.

Ns. IKH-aineistoa (tai verotarkastuskertomuksia) ei ole liitetty esitutkintapöytäkirjaan tai lisätutkintapöytäkirjoihinkaan. Asiassa ei ole esitetty, että olisi ollut oikeudellista estettä liittää tämä aineisto esitutkintapöytäkirjaan. Toisaalta totean, että aineisto on joka tapauksessa tullut kantelijoiden tietoon viimeistään maaliskuussa 1998 ja he ovat esittäneet näkemyksensä siitä T:lle 6.4.1998 päivätyllä kirjeellä eli hyvissä ajoin ennen T:n päätöstä asiassa.

Se, mitä asiassa on tapahtunut ja sovittu, jää saadun selvityksen valossa osittain epäselväksi. Totean kuitenkin seuraavan.

Tutkinnanjohtaja vastaa (itsenäisesti) esitutkintapöytäkirjan asianmukaisuudesta, mm. siitä, että se antaa mahdollisimman objektiivisen ja kattavan kuvan esitutkinnassa esiin tulleesta. Tutkinnanjohta-

ja päättää, mikä aineistosta on sellaista, jonka voidaan olettaa vaikuttavan asiaan (ja joka siis on liitettävä pöytäkirjaan) ja myös, mistä aineistosta vain tehdään ETL 40 §:n mukainen merkintä.

Syyttäjä puolestaan vastaa siitä, että esitutkinta on syyteharkintaa silmällä pitäen riittävän kattava ja perusteellinen. Tarvittaessa syyttäjän on pyydettävä esitutkinnan täydentämistä, esimerkiksi jos hänellä on tiedossaan, että on saatavissa asiaan mahdollisesti vaikuttavaa lisäselvitystä.

Saadun selvityksen mukaan sekä K että T ovat olleet tietoisia Saksasta hankitusta aineistosta. Käsitykseni mukaan heidän olisi tullut havaita, että tällä aineistolla voitiin olettaa olevan merkitystä asiassa. IKH:n kanssa tehtyjen liiketoimien luonteen selvittäminen on ollut yksi keskeinen tutkimuskohde.

Käytettävissäni olevan selvityksen valossa tämän aineiston asema on sen laatuun nähden jäänyt mielestäni luvattoman epämääräiseksi. Katson, että se olisi ollut aiheellista selkeästi saattaa osaksi esitutkinta-aineistoa viimeistään syyttäjän toimesta. Rikosprosessin oikeudenmukaisuus edellyttää sen varmistamista, että syylliseksi epäilty tietää, mihin materiaaliin häntä koskeva syyttäjän ratkaisu perustuu ja että hänellä on ollut esitutkintalain tarjoamat mahdollisuudet vaikuttaa siihen riittävän ajoissa.

Asiassa ei ole kuitenkaan ilmennyt aihetta epäillä, että kysymys olisi kantelijoiden epäilemästä aineiston salaamisesta. Asiaa arvioidessani olen myös ottanut huomioon sen, että asianosaiset ovat kuitenkin saaneet aineiston tietoonsa (vaikkakin varsin myöhään) ja siten voineet esittää siitä käsityksensä ennen syyteharkintaa. Lisäksi menettelyn merkitystä heidän oikeusturvansa kannalta jälkikäteen arvioitaessa voidaan todeta, että esitutkinta ei kuitenkaan ole johtanut syytteisiin.

3.7

Muista kanteluväitteistä

3.7.1

D:n avustaja esitutkinnassa

Kantelussa arvostellaan sitä, että asianajaja H ei saanut toimia D:n avustajana ja ettei H:lle annettu tiedoksi D:n kuulustelukertomusta.

Saadun selvityksen mukaan D pyysi avustajaa eräästä asianajotoimistosta. Kuulusteluun (18.5.1997) saapui paikalle asianajaja H mainitusta toimistosta. Tällöin K otti esille sen, että H toimi jo toisen samassa asiassa rikoksesta epäillyn avustajana. Asianajaja H kertoo ilmoittaneensa, ettei mitään intressiristiriitaa hänen käsityksensä mukaan ollut, minkä hänen mukaansa totesi myös D.

Esitutkintapöytäkirjaan on merkitty, että "neuvottelun tuloksena K teki päätöksen, ettei H voi toimia D:n avustajana, koska H on avustanut toista samassa asiassa rikoksesta epäillyn asemassa kuulusteltua henkilöä." Saadun selvityksen valossa kysymys onkin ollut K:n päätöksestä katsoa H kelpaamattomaksi D:n avustajaksi, eikä esimerkiksi siitä, että H olisi vapaaehtoisesti luopunut avustajantehtävästä. K tosin kertoo tulkinneensa jälkimmäisellä tavalla.

D otti K:n päätöksen jälkeen yhteyttä toiseen asianajajaan, joka saapui paikalle n. 20 minuutin kuluttua.

Käytettävissäni olevan selvityksen mukaan kysymys on siis siitä, että K katsoi, ettei H ole kelpoinen D:n avustajaksi esitutkinnassa. Kysymys ei näin ollen ole ETL 31 §:n vaan saman lain 45 §:n soveltamisesta. Sen mukaan asianosaisen avustajana esitutkinnassa saa toimia asianajaja tai yleinen oikeusavustaja taikka muu oikeudenkäyntiasiamieheksi kelpoinen, joka on suorittanut oikeustieteellisen tutkinnon tai yleisesti toimittaa tuomioistuimissa asianajotehtäviä. Avustajana esitutkinnassa ei saa toimia se, joka:

- 1) on toiminut syylliseksi epäillyn neuvonantajana tutkittavaan rikokseen liittyvässä asiassa; tai
- 2) on epäiltynä, syytteessä tai tuomittu rikoksesta, joka on omiaan vähentämään hänen luottavuuttaan avustajan tehtävässä.

Avustajan kelpoisuuden ratkaisee tutkinnanjohtaja.

ETL:ssa ei siis mainita, että toisen samassa asiassa epäillyn avustaminen voisi johtaa avustajan kelpaamattomaksi katsomiseen. Keskusrikospoliisin lausunnossa (31.8.1998) kuitenkin viitataan tällaiseen tulkintamahdollisuuteen.

Tällainen tulkinta ei mielestäni saa tukea lainvalmisteluasiakirjoista. ETL 45 §:n 1 momentissa on nähdäkseni tarkoitus säädellä avustajan yleistä (esitutkinnassa olevasta yksittäistapauksesta riippumattomasti) kelpoisuutta, lähinnä sitä, että avustajalla on tehtävään riittävä koulutus tai kokemus. Lisäksi 2 momentin 2 kohdassa on kysymys avustajan yleisestä kelpoisuudesta. Vain lainkohdan 2 momentin 1 kohdassa säädetään avustajan (kielleyttä) liittymisestä tutkittavaan asiaan.

Oikeusministeriön asettama esitutkinta- ja pakkokeinolakityöryhmä totesi elokuussa 1999 mietinnössään, että oikeudenkäymiskaaren säännöksiä avustajan erityisistä kelpoisuusvaatimuksista ei voida kaikilta osin vaikeuksitta soveltaa esitutkintaan. Työryhmä esittikin, että tulisi selvemmin erottaa toisistaan avustajalta aina edellytettävät henkilökohtaiset ominaisuudet (yleiset kelpoisuusvaatimukset) ja tutkittavaan asiaan tai sen asianosaisiin liittyvät sidonnaisuudet, jotka estävät toimimasta avustajana tietyssä asiassa (erityiset kelpoisuusehdot). Oikeudenkäyntiavustajan erityisiä kelpoisuusvaatimuksia koskevien säännösten soveltuvuus on siinä määrin tulkinnanvarainen, ettei noudatettavaa menettelyä työryhmän mielestä voida jättää tutkinnanjohtajien yksittäistapauksissa tekemien tulkintaratkaisujen varaan. Esitutkinnan asianmukaisen kulun turvaaminen, asianosaisten eturistiriitojen huomioon ottaminen samoin kuin asianosaisten ja heidän avustajikseen ehdotettujen oikeusturva edellyttävät työryhmän mukaan, että erityiset kelpoisuusvaatimukset säännellään riittävän yksityiskohtaisesti ja yksiselitteisesti.

Työryhmän esittämät käsitykset ovat perusteltuja.

Lisäksi totean, että ETL 45 §:n avustajan epäämisperusteita ei mielestäni voida tulkita laajentavasti. On mm. otettava huomioon, että perustuslain 21 §:ssä (tapahtuma-aikaan hallitusmuodon 16 §) taattuun oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin käsitteeseen kuuluu tärkeänä osana asianosaisen oikeus itse valita avustajansa. Viitataan myös Suomen sitoviin kansainvälisiin sopimuksiin, esim. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 3 kappaleeseen, jonka mukaan syytetyllä on mm. oikeus puolustautua henkilökohtaisesti tai itse valitsemansa oikeudenkäyntiavustajan välityksellä.

Artiklaa on katsottu voitavan soveltaa myös esitutkintaan. Näin perusoikeusmyönteinen lainsoveltaminen puolustaa pikemminkin säännöksen ahdasta tulkintaa (näin myös apulaisoikeusasiamiehen ratkaisu 31.3.1989, ks. oikeusasiamiehen kertomus 1989 s. 47 ja 140, ks. myös KKO 1996:48).

Edellä lausutun nojalla katson, että puheena olevaa lainkohtaa on tulkittava siten, että asianajaja H:ta olisi voitu kieltää toimimasta D:n avustajana vain, mikäli käsillä olisi ollut jokin ETL 45 §:ssä nimenomaisesti luetelluista perusteista. Näitä ei ole ollut. K:n esittämä eturistiriidasta (esimies-alais-suhde) jää epämääräiseksi eikä hän mielestäni olekaan selvityksissään esittänyt hyväksyttäviä perusteita päätökselleen kieltää avustajana toimiminen. Näin ollen katson K:n menettelleen virheellisesti kieltäessään H:ta toimimasta D:n avustajana.

Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen ottanut huomioon lainsäädännön tulkinnanvaraisuuden ja sen, mitä K on selvityksissään esittänyt. Totean myös, ettei D ole itse kannellut asiasta eikä käytettävissäni olevasta aineistosta ole muutoinkaan pääteltävissä, että K:n menettelystä olisi aiheutunut D:lle jotain konkreettista vahinkoa tai haittaa.

Kun H:ta ei ole hyväksytty D:n avustajaksi, K:lla ei ole ollut velvollisuutta antaa hänelle D:n kuulustelukertomusta tiedoksi. Kysymys ei ole tilanteesta, johon ETL 36 § soveltuisi.

Edellä esitetyn ja laillisuusvalvonnan yhteydessä muutoinkin tekemiäni havaintojen perusteella pidän avustajan kelpoisuusehtoja koskevaa ETL 45 §:ää puutteellisena. Kysymys ei käsitykseni mukaan ole käytännössä harvinaisista tulkintaongelmista. Vaikka asian korjaamista on jo suunniteltu (em. työryhmä), niin saatan oikeusministeriön tietoon käsitykseni siitä, että esitutkintalakia tulisi tältä osin täsmentää.

3.7.2

Tiedottaminen

ETL 49 §:n mukaan esitutkinnasta on tiedotettava siten, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäluulonalaiseksi ja ettei kenellekään tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa ja haittaa. Tapahtuma-aikaan on voimassa ollut sisäasiainministeriön 7.2.1997 antama ohje poliisin ulkoisesta tiedottamisesta.

Kotietsintöjen osalta K selvittää, ettei hän ole ilmoittanut toimitettavista kotietsinnöistä tiedotusvälineille ja ettei hän tiedä, miten tiedotusvälineet olivat osanneet olla niitä seuraamassa. K toteaa pitävänsä mahdollisena, joskin epätodennäköisenä, että tieto olisi saattanut viime hetkillä vuotaa omankin väen keskuudesta, kun asia oli käytännön syistä 3-5 päivää ennen kotietsintöjä saatettava n. 80 poliisimiehen tietoon.

Asiaan ei ilmeisesti ole ainakaan tämän kanteluasian yhteydessä saatavissa lisäselvitystä, eikä asia tältä osin anna minulle aiheita enempään toimenpiteisiin.

Keskusrikospoliisin 16.5.1997 antaman tiedotteen osalta ei ole tullut esiin lainvastaista menettelyä.

Kantelussa on lisäksi erityisesti arvosteltu K:n lausuntoja tiedotusvälineille T:n tekemän syyttämättä-jättämispäätöksen jälkeen. Niiden on katsottu leimaavan syyttämättä jätetyt rikollisiksi. K puolestaan

toteaa selvityksessään, etteivät tiedotusvälineet ole lainanneet häntä sanasta sanaan. Käytettävissä olevan selvityksen valossa on jäänyt epäselväksi, mitä K tarkkaan ottaen on tiedotusvälineille T:n syyttämättäjättämispäätöksen jälkeen lausunut lukuun ottamatta MOT-ohjelmaa 18.5.1998. Tuossa ohjelmassa K totesi mm., että "käsitykseni mukaan tästä olisi pitänyt syyttää ja ymmärtääkseni myös tuomitsemiskynnys on näillä näytöillä ylittynyt."

Virkamiehellä on lähtökohtaisesti sama perustuslain 12 §:n mukainen sananvapaus kuin muillakin henkilöillä. Virkamiehen asemasta ja virkatehtävien luonteesta voi kuitenkin johtua, että hänen sananvapautensa on tosiasiallisesti joissakin suhteissa rajoitetumpi kuin muilla kansalaisilla. Näin on mm. poliisimiesten osalta asianlaita. Nyt puheena olevassa tapauksessa on myös erityisesti otettava huomioon rikoksesta epäillyn oikeusturvan asettamat rajoitukset, joita myös poliisin tiedotusohjeessa korostetaan.

Vaikka asiaa tutkinut poliisimies olisi eri mieltä syyttämättäjättämispäätöksen tehneen syyttäjän tai syytteen hylänneen tuomioistuimen kanssa syyllisyyskysymyksestä, ei hänen henkilökohtainen käsityksensä oikeuta häntä loukkaamaan syyttämättä jätettyjen tai syytteestä vapautettujen oikeutta tulla pidetyksi syyttömänä. Näytön puuttuessa syyttämättä jätetyn henkilön leimaaminen rikoksenteijäksi olisi vastoin kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa vahvistettua syyttömyysolettamaa.

K on vedonnut siihen, että kun hänen ammattitaitoaan ja ymmärrystään arvosteltiin kovin sanoin ja keskusrikospoliisi leimattiin ammattitaidottomaksi ja mielivaltaiseksi, niin hän voi ainakin kansalaisena asiasta kysyttäessä lausua oman mielipiteensä ja sen perustelut. Tällaisella puolustautumisella on kuitenkin rajansa, joihin edellä on jo viitattu. Sen on oltava asiallista, perustuttava tosiasioihin ja pysyttäydyttävä poliisin rikosprosessuaalisessa roolissa eli lähinnä esitutkintaratkaisujen perustelemisessa. Vain esitutkinnastahan poliisia ylipäätään voidaan edes arvostella. Syyttäjän tai tuomioistuimen ratkaisujen arvostelu ainakaan siten, että juttua tutkinut poliisimies ilmoittaa julkisesti, että syyttämättä jätetyt/tuomioistuimen vapauttamat henkilöt tosiasiasa ovatkin syyllistyneet rikokseen, ei mielestäni ole hyväksyttävää. Esitutkintaviranomainen ei voi esitutkinnan jälkeenkään irrottautua virka-asemastaan ja vapaasti kommentoida ratkaisuja "kansalaisena". Viittaan myös siihen, että poliisimiehen on sekä virassa että vapaa-aikana käyttäydyttävä siten, ettei poliisin arvo siitä kärsi (poliisiasetus 13 § 2, ks. myös valtion virkamieslaki 14 § 2).

K:n edellä lainattua lausumaa voidaan pitää harkitsemattomana edellä esitetyn valossa. Kysymys on kuitenkin yksittäisestä lausumasta, eikä ole täysin selvää, missä asiayhteydessä se esitettiin ja mitä kaikkea muuta K häntä haastateltaessa toi esiin. Tämä vaikeuttaa K:n menettelyn moitittavuuden arviointia. Joka tapauksessa hänen olisi kuitenkin pitänyt ottaa huomioon, ettei hän voi päättää, mitä osia hänen antamastaan haastattelusta julkistetaan. Erityisen varovainen hänen olisi tullut olla nyt puheena olevan kaltaisissa lausunnoissa, jotka voidaan tulkita esimerkiksi syyttömyysolettaman vastaisiksi, vaikkakaan hän ei ole varsinaisesti lausunut syyllisyyskysymyksestä vaan on arvioinut syyte- ja tuomitsemiskynnyksen ylittymistä.

Asiassa esiin tulleita seikkoja ja edellä lausumiani näkökohtia kokonaisuutena harkittuani katson, ettei asiassa ole tullut esiin sellaista, joka edellyttäisi minulta laillisuusvalvojana muita toimenpiteitä kuin että kiinnitän vastaisen varalle K:n huomiota siihen, mitä olen edellä hänen menettelyään arvioidessani esittänyt.

3.7.3

Asian käsittelyn kesto

Tutkittavana oleva asia on ollut laaja eikä sitä voi pitää laadultaankaan yksinkertaisena. Varsinainen esitutkinta on kestänyt noin vuoden, minkä jälkeen kihlakunnansyyttäjä T teki päätöksensä (toimitetut lisätutkinnat mukaan lukien) alle puolessa vuodessa. En katso tulleen esiin, että asian käsittelyssä olisi aiheettomasti viivytelty.

3.7.4

Syyteharkinnan lopputuloksesta ilmoittaminen

Asiassa on kuultu syylliseksi epäiltynä kymmentä henkilöä. Kohdassa 3.2 kerrotulla tavalla valtakunnansyyttäjä teki syyttämättäjättämispäätöksen verohallituksen pääjohtajan osalta ja kihlakunnansyyttäjä T syyttämättäjättämispäätökset kolmen muun syylliseksi epäiltynä kuulustellun osalta. Muiden syylliseksi epäiltynä kuulusteltujen osalta T ei tehnyt syyttämättäjättämispäätöstä eikä muutoinkaan ilmoittanut heille siitä, että syytettä ei tulla nostamaan. Myöskään poliisi ei ole tehnyt kenenkään osalta esitutkinnan lopettamispäätöstä.

Syylliseksi epäiltynä kuulustellun henkilön tulee aina viipymättä saada tietää siitä, että häneen kohdistunut esitutkinta/syyteharkinta on päätynyt myös siinä tapauksessa, että asia ei johda syytteeseen.

Oikeuskansleri on vuonna 1990 tuolloisena maamme ylimpänä syyttäviranomaisena saattanut syyttäjien tietoon käsityksensä siitä, että kaikista esitutkinnassa syylliseksi epäiltynä kuulluista henkilöistä, joita vastaan ei nosteta syytettä, tulee lähtökohtaisesti tehdä syyttämättäjättämispäätös. Niissä tapauksissa poikkeustapauksissa, joissa päätöstä ei ole tarpeen tehdä, tulee asianosaisten saada tieto syyttäjän ratkaisusta muulla tavalla, käytännössä syyttäjän virkakirjeellä. Nykyään saman kannan on esittänyt valtakunnansyyttäjä ohjeessaan 2000:2.

Vaikka asiaa ei ole laissa säädelty, niin katson hyvän syyttäjätavan edellyttävän em. menettelyn noudattamista.

Katsonkin, että T:n olisi tässä tapauksessa vähintään kirjeellä tullut ilmoittaa muillekin hänen syyteharkinnassaan olleille syylliseksi epäiltynä kuulustelluille (kuin niille, joiden osalta hän teki syyttämättäjättämispäätöksen), että esitutkinta ei heidänkään osaltaan johda syytteisiin.

Sinänsä pidän ilmeisenä, että ao. henkilöt ovat asian saaman julkisuuden myötä voineet tässä tapauksessa tosiasiasa päätellä asian lopputuloksen myös omalta osaltaan. Tämä ei kuitenkaan poista T:n toimintavelvollisuutta.

Lisäksi on huomattava, että kolme niistä epäiltynä kuulustelluista, joista ei tehty syyttämättäjättämispäätöstä, oli pidätettynä yli vuorokauden. Kun heidän osaltaan ei nostettu syytettä, heillä on mahdollisuus hakea valtiolta korvausta vapauden menetyksestään (laki syyttömästi vangitulle tai tuomitulle valtion varoista vapauden menetyksen johdosta maksettavasta korvauksesta). Mainitun lain mukaan, jos syytettä ei ole nostettu, haastehakemus kärjäoikeudelle tai hakemus valtiokontto-

rille korvauksen saamiseksi on tehtävä kuuden kuukauden kuluessa siitä päivästä, jona hakija sai tietää, ettei syytettä nosteta. Tässä tapauksessa ratkaisun tarkalla tiedoksisaantipäivällä on siis mahdollisesti myös erityistä oikeudellista merkitystä.

Kun otetaan huomioon, ettei T enää toimi syyttäjänä ja asiassa tältä osin muutoinkin esiin tullut, katson, ettei asia anna minulle aihetta muuhun kuin että saatan käsitykseni T:n menettelystä hänen tietoonsa.

4

TOIMENPITEET

Saatan nykyisen rikosylitarkastaja K:n tietoon kohdassa 3.7.1 esittämäni käsityksen hänen virheellisestä menettelystään. Lisäksi kiinnitän kohdassa 3.4.2 esittämäni johdosta vastaisen varalle hänen huomiotaan pakkokeinojen käyttämisen edellytysten harkintaan sekä kohdassa 3.6 esitutkinta-aineiston kattavuudesta ja kohdassa 3.7.2 rikosasioiden kommentoinnista julkisuudessa esittämiini näkökohtiin. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestä.

Saatan poliisipäällikkö T:n tietoon kohdassa 3.6 esittämäni näkökohdat syyttäjän velvollisuudesta huolehtia esitutkinta-aineiston kattavuudesta ja kohdassa 3.7.4 esittämäni käsityksen hänen menettelystään syyteharkinnan lopputuloksesta ilmoittamisessa. Tässä tarkoituksessa lähetän hänelle jäljennöksen tästä päätöksestä.

Saatan oikeusministeriön tietoon käsitykseni esitutkintalain 45 §:n uudistamistarpeesta (kohta 3.7.1). Tässä tarkoituksessa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä tiedoksi oikeusministeriölle.

Muilta osin kirjoitukset eivät anna minulle aihetta toimenpiteisiin. Niiden liitteet palautetaan ohessa.